

УДК 58.006:581.93(477-25)

О.І. ШИНДЕР

Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України
Україна, 01014 м. Київ, вул. Тімірязєвська, 1

СПОНТАННА ФЛОРА НАЦІОНАЛЬНОГО БОТАНІЧНОГО САДУ ІМЕНІ М.М. ГРИШКА НАН УКРАЇНИ (М. КИЇВ). ПОВІДОМЛЕННЯ 1. АБОРИГЕННІ ВИДИ

***Мета** — вивчити видовий склад і структуру спонтанної флори на території Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України (м. Київ).*

***Матеріал та методи.** Об'єкт дослідження — таксономічний склад спонтанного рослинного покриву Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України. Дослідження проведено у 2010—2018 рр. на території Ботанічного саду.*

***Результати.** Конспект аборигенної фракції спонтанної флори Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України містить 385 таксонів, що становить близько 59 % від усієї спонтанної флори. Ще не менше 7 видів, зокрема рідкісні, слід вважати зниклими із природної флори Ботанічного саду. Цінними є існуючі аборигенні популяції декількох рідкісних видів флори.*

***Висновки.** Аборигенна фракція спонтанної флори Ботанічного саду характеризується великим таксономічним багатством, що пояснюється різноманітністю екоотопів на його території та розташуванням у флористично багатому районі. Природоохоронна роль Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України надзвичайно важлива, оскільки на його території об'єктом збереження є аборигенна флора Правобережного Лісостепу. Перспективною є репатріація втрачених популяцій декількох рідкісних аборигенних видів.*

Ключові слова: Національний ботанічний сад, спонтанна флора, аборигенна фракція флори, Київ, біорізноманіття.

Важливе завдання біологічної науки на сучасному етапі — вивчення біорізноманіття в умовах урбанізованого середовища. В цьому аспекті актуальними є дослідження спонтанних флор інтродукційних центрів рослин, насамперед ботанічних садів. Залишки аборигенних біотопів та їх змодельовані аналоги (культура-фітоценози) в інтродукційних центрах є цінними осередками популяцій аборигенних видів і потребують постійного моніторингу. Крім того, в умовах інтенсивної інтродукційної роботи таксономічний склад спонтанного рослинного покриву перебуває в постійній динаміці, тому має важливе значення у загальнобіологічному аспекті та для дослідження фітозабруднень.

Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України (НБС) є провідною інтродукційною установою України. Розташований у флористично багатому районі на межі між По-

ліссям і Лісостепом. Його колекційна флора відзначається багатством і різноманіттям. Вивчення спонтанної флори НБС мало переважно фрагментарний характер, тому залишається актуальним і важливим завданням.

Мета — вивчити сучасний таксономічний склад і структуру спонтанної флори на території Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України.

Матеріал та методи

Дослідження проведено у 2010—2018 рр. на території НБС.

Термін «спонтанна флора» за поширеним визначенням — «сукупність популяцій рослин, які виникли на певній території довільно» [16], — фактично стосується будь-якої конкретної флори, але в Україні його застосовують переважно щодо територій інтродукційних центрів, насамперед для зручності відокремлення власне їх спонтанної (дикорослої) флори від колекційної (культивованої). Під час інвента-

© О.І. ШИНДЕР, 2019

ризації спонтанної флори НБС виникла потреба в уточненні її рамок. В умовах інтенсивної інтродукційної роботи на порівняно невеликій території спонтанна флора останньої зазнає постійних структурних і кількісних змін. Формальне накопичення відомостей про її видовий склад упродовж тривалого часу призводить до його нічим не обмеженого збільшення через постійну появу нових видів унаслідок впливу біотичних (міграції) та абіотичних (інтродукція нових видів та ін.) чинників. Натомість у конкретний період часу спонтанна флора представлена певною кількістю видів у вигляді популяцій і саме сукупність останніх визначає сучасний вигляд спонтанної флори. У літературних джерелах це поняття означено як «актуальна флора» [2] або «актуальний склад спонтанної флори» [16]. В цілому методологія і термінологія флористики стосовно інтродукційних центрів потребує доопрацювання.

Спонтанну флору формують три основні групи таксонів: 1) аборигенні, 2) ксенофіти або заносні адвентивні таксони, 3) ергазіофіти — натуралізовані (здичавілі) інтродуценти, які сформували спонтанні популяції. Таке групування хрестоматійно використано в роботі Г.Ю. Конечной та М.Е. Игнатъевой [7]. Кожній фракції буде присвячена окрема публікація. В першому повідомленні висвітлено дані щодо складу аборигенної фракції флори.

До аборигенної фракції ми віднесли всі місцеві види, котрі природно ростуть на території НБС, зокрема так звані пульсуючі види та деякі інші категорії. У згаданій публікації [7] аборигенні види було розподілено на дві групи: аборигенні природно зростаючі та аборигенні інтродуковані, але в умовах НБС друга група представлена мінімальною кількістю видів і тому її недоцільно виділяти окремо.

Обсяг родин і класів наведено у конспекті за філогенетичним принципом [11, 23], номенклатуру таксонів — переважно за «The Plant List» [23] із деякими доповненнями. Автори аборигенних таксонів наведені у конспекті. Для кількох популяцій рідкісних видів наведено координати за системою «Google Earth». При відокремленні аборигенних видів флори

від адвентивних користувалися насамперед зведенням В.В. Протопопової [12]. Зразки багатьох видів дослідженої спонтанної флори передано в гербарій НБС (КВНА).

Результати та обговорення

Національний ботанічний сад розташований у наддніпрянській частині м. Києва на великому південному пагорбі Звіринця (правий корінний берег Дніпра) — історичній місцевості і колишньому передмісті. Нині більшу частину території НБС займають колекційні, паркові та ботаніко-географічні ділянки. Більшість насаджень мають культигенне походження і створені у 1940—1950-х рр. За фізико-географічним районуванням територія НБС розташована в межах Правобережного Лісостепу, але межа з Поліссям тут проходить поруч — уздовж Дніпра.

Відомості про аборигенну флору південного Звіринця до створення тут ботанічного саду дуже фрагментарні. Декілька цінних вказівок про зростання в лісі біля Видубицького монастиря місцевих видів флори містяться у працях В. Монтрезора, Ю.М. Семенкевича і А. Роговича [9, 10, 13—15]. Кілька вказівок на окремі види наведено у «Флорі УРСР» [18]. Низка авторів звертали увагу на гранично-ареальну природну популяцію *Viburnum lantana* на території НБС [6, 14, 17]. У перші десятиліття існування Ботанічного саду видовий склад його спонтанної флори вивчав С.С. Харкевич із помічниками. Їх збори (385 видів) зберігаються нині в гербарії КВНА [19], проте загальний перелік цих видів не був опублікований. Останнім часом деякі відомості про спонтанний рослинний покрив ботаніко-географічних ділянок НБС висвітлено у низці праць [3, 8 та ін.]. Отже, історія вивчення флори на території НБС нараховує понад 160 років, але до цього часу ці відомості залишалися фрагментарними.

Звіринець здавна був заселеним. Перед II Світовою війною, коли цю місцевість було відведено під новостворений ботанічний сад, більша частина її була вкрита забудовою, а мешкало тут понад 2 тис. осіб [21], що свідчить про значну урбанізованість території.

Тривалий час завдяки важкодоступності для господарського освоєння практично незмінними залишалися тільки ландшафти наддніпрянських крутосхилів уздовж східної межі НБС. До нашого часу тут зберігся фрагмент грабової діброви площею близько 6,5 га, розташований по схилах великої улоговини південніше від Видубицького монастиря. Нині цей масив залишається осередком збереження багатьох місцевих лісових видів рослин. Також тут проводиться помірна робота з інтродукції лісових видів рослин з інших регіонів України. Однак у більшій частині грабової діброви її видовий склад і структура залишилися практично незмінними та є типовими для грабово-дубових лісів Правобережного Лісостепу.

У грабовій діброві та на багатьох експозиційних ділянках НБС збереглися близько 200 аборигенних вікових дерев [1]. Це свідчить про те, що в минулому панівним типом рослинності на південному Звіринці був ліс. Нині територія НБС входить до зеленої зони м. Києва, проте є досить ізольованою, оскільки розташована практично в центрі міста і на півночі та півдні відокремлена від інших лісопаркових масивів великими транспортними магістралями.

Інші осередки умовно корінних і вторинних природних рослинних угруповань на території НБС займають значно меншу площу. Вузьку смугу між підніжжям наддніпрянських крутосхилів і Наддніпрянським шосе формує лісовий деревостан заплавної типу, подібний за породним складом до таких уздовж берегів Дніпра. Найкраще це угруповання збереглося на ділянці довжиною близько 500 м від Видубицького монастиря до дорожньої розв'язки мосту імені Патона. Ще один тип умовно корінного фітоценозу представлений рослинністю лесових відслонень по краю деяких наддніпрянських схилів у східній частині Ботанічного саду. У південній частині НБС по дну балки Омелютинка протікає струмок. Уздовж його русла спонтанно сформувався гідрофільний рослинний покрив. У центральній частині НБС трапляються ділянки з піщаним субстратом, до якого приурочені вторинні пса-

мофітні угруповання. В цілому, наявність ділянок із корінними або вторинними фітоценозами значно збільшує фітоценотичну і флористичну різноманітність Ботанічного саду.

Багато аборигенних видів масово поширені на ботаніко-географічних ділянках НБС, де часто є фоновими у складі культурфітоценозів, насамперед — лучних і лісових. Важливе значення для підтримання місцевого фіторізноманіття мають також степові культурфітоценози на ділянках «Степи України» і «Кавказ». Однак чимало навіть місцевих степових видів (які природно зростають неподалік від Ботанічного саду — на Лисій горі) за межами таких ділянок у НБС не трапляються, що свідчить про слабкі ценотичні позиції цих видів на північній межі поширення. Низка аборигенних видів є стійким елементом рудеральних екоотопів, наприклад види родин *Chenopodiaceae*, *Fabaceae* тощо. Багато таких видів зростають уздовж східної огорожі НБС у придорожній смузі Наддніпрянського шосе, зокрема, *Verbascum phoeniceum*, який перебуває на стадії розширення ареалу.

Невелика кількість видів на території НБС не є аборигенними у вузькому значенні, наприклад, *Thelypteris palustris* і *Viola riviniana*, котрі на ділянках із завезеним торфом ростуть як місцеві бур'яни. Оскільки ці види перебувають тут у межах природного ареалу, їх доцільно розглядати в складі аборигенної фракції. Такої ж думки дотримуються і інші автори [7]. Ще одна цікава група — «пульсуючі» види, котрі періодично потрапляють на територію НБС насамперед із берегів Дніпра, але переважно не затримуються у місцях заносу. Подекуди формуються тимчасові екотопи. Так, упродовж 2010—2015 рр. уздовж східної огорожі НБС біля заїзду на Дарницький міст на перезволоженій ділянці сформувався своєрідний травостій, у якому було представлено чимало аборигенних та адвентивних видів, котрі поширені на берегах і мілководдях Дніпра і ніде в НБС більше не були зафіксовані, зокрема *Centaureum erythraea* і *Typha laxmannii* Lepech. У 2015 р. у зв'язку з проведенням дорожно-ремонтних робіт цей біотоп зник.

Якщо такі види не будуть відмічені у наступні роки, то включати їх до складу спонтанної флори під час наступної інвентаризації немає сенсу.

Деякі групи рослин не було включено до загального переліку. Наприклад, гібриди, а іноді окремі особини з проміжними ознаками, котрі можуть мати подібне походження, ми відзначали у родах *Arctium*, *Centaurea*, *Rosa*, *Verbascum*, *Urtica* тощо, але до загального списку їх не включали (за винятком кількох усталених і широкопоширених гібридогенних видів). Декілька видів (*Bellis perennis* L., *Grossularia uva-crispa* (L.) Mill., *Vinca minor* L.) справляють враження аборигенних, але, очевидно, належать до культурних останців і будуть розглянуті у наступних повідомленнях. Чимало видів представлені в НБС як аборигенними популяціями, так і популяціями та насадженнями інтродукційного походження і в сучасних умовах формують гетерогенні популяції: *Betula pendula*, *Inula helenium*, *Viburnum lantana*, *Viola odorata* та ін.

За результатами проведеного дослідження складено конспект аборигенної фракції спонтанної флори НБС. Більшість видів у переліку — тривіальні, для більш рідкісних видів наведено їх місцезнаходження на території НБС.

EQUISETOPHYTA

EQUISETACEAE: *Equisetum arvense* L.

Nota. *Equisetum telmateia* Ehrh. — зниклий вид флори /між Видубицьким монастирем і ст. «Видубичі» — по наддніпрянському схилу, на висячому болітці біля джерел, 09.07.1917; 17.06.1918 [15]; у гербарії *KW* представлено багато зборів різних колекторів із цієї популяції, датовані 1920—1940-ми рр. Востаннє цю популяцію виду бачив Д.К. Зеров у 1945 р., пізніше внаслідок забудови у південній частині нинішньої території НБС і засмічення схилу популяція зникла [4]/.

POLYPODIOPHYTA

CYSTOPTERIDACEAE: *Cystopteris fragilis* (L.) Bernh. /заліснені схили — діл.¹ «Карпати», «Крим», «Кавказ»/.

¹ Тут і далі «діл.» — ділянка.

DRYOPTERIDACEAE: *Dryopteris carthusiana* (Vill.) H.P.Fuchs /волога улоговина, діл. «Вільшняк»/, *D. filix-mas* (L.) Schott, /вологі затінені ділянки, зрідка/.

THELYPTERIDACEAE: *Thelypteris palustris* (A. Gray) Schott /занесено з торфом на розсадники та діл. «Пори року»/.

PINOPHYTA

PINACEAE

Nota. В доісторичні часи на території південного Звіринця могли бути наявні аборигенні оселища *Pinus sylvestris* L., але нині цей вид є інтродуцентом і стійкого самосіву не утворює.

MAGNOLIOPHYTA

MAGNOLIOPSIDA

ARISTOLOCHIACEAE: *Aristolochia clematitis* L. /наддніпрянські схили, рудеральні ділянки/, *Asarum europaeum* L.

LILIOPSIDA

ALISMATACEAE: *Alisma plantago-aquatica* L. /біля Дарницького мосту; балка Омелютинка/.

ALLIACEAE: *Allium oleraceum* L., *A. rotundum* L., *A. scorodoprasum* L.

ASPARAGACEAE: *Asparagus officinalis* L. /остепенні ділянки, рідко/.

CONVALLARIACEAE: *Convallaria majalis* L., *Polygonatum multiflorum* (L.) All., *P. odoratum* (Mill.) Druce.

CYPERACEAE: *Carex acuta* L. /балка Омелютинка та ін./, *C. digitata* L., *C. hirta* L., *C. leporina* L., *C. michelii* Host /діл. «Кавказ» — локально, можливо, завезено/, *C. pilosa* Scop., *C. praecox* Schreb., *C. pseudocyperus* L. /розарій — у басейні/, *C. spicata* Huds. /дендрарій — уздовж доріжок/, *C. vulpina* L., *Eleocharis palustris* (L.) Roem. & Schult., *Scirpus lacustris* L., *Scirpus sylvaticus* L.

HYACINTHACEAE: *Scilla bifolia* L.

IRIDACEAE: *Iris aphylla* L. (*I. hungarica* Waldst. & Kit.) /лесовий обрив на вершині наддніпрянського схилу, біля діл. «Степи» (50°24'43.39"N, 30°34'3.29"E), у 1990-ті рр. виявив В.І. Мельник; нині локальна малочисельна популяція, близько 30 генеративних невеликих особин-клонів; імовірно, місцевого походження, але не виключене інтродукційне;

природно вид росте за 2 км південніше — на Лисій горі/, *I. pseudacorus* L. /балка Омелютинка/.

JUNCACEAE: *Juncus articulatus* L. /розарій/, *J. effusus* L., *J. inflexus* L. /уздовж Наддніпрянського шосе/.

LEMNACEAE: *Lemna minor* L. /басейни і довгостійкі водойми/.

LILIACEAE: *Gagea erubescens* (Besser) Schult. & Schult.f., *G. lutea* (L.) Ker Gawl., *G. minima* (L.) Ker Gawl., *G. paczoskii* (Zapal.) Grossh. /розсіяно в південній і східній частинах НБС/.

ORCHIDACEAE: *Epipactis helleborine* (L.) Grantz /локально у вологій улоговині внизу діл. «Вільшняк» (50°24'50.90"N, 30°34'8.66"E); місцеростання нетипове і дуже затінене, рослини малорозвинуті; у 2014 р. відзначено 12 особин на площі 3 м², у 2018 р. — 31 особину на площі 5 м² [22]/.

POACEAE: *Agrostis capillaris* L. /у центральній частині НБС — на луках і газонах/, *A. stolonifera* L., *Alopecurus pratensis* L., *Brachypodium sylvaticum* (Huds.) P.Beauv., *Bromus benekenii* (Lange) Trimen /діл. «Розоцвіті», грабова діброва/, *B. inermis* Leyss., *B. hordeaceus* L., *Calamagrostis epigeios* (L.) Roth, *Cynodon dactylon* (L.) Pers., *Dactylis glomerata* L., *Elymus caninus* (L.) L., *Elytrigia intermedia* (Host) Nevski, *E. × mucronata* (Opiz) Prokud. /спорадично у центральній частині НБС/, *E. repens* (L.) Nevski, *Eragrostis minor* Host, *Festuca gigantea* (L.) Vill., *F. ovina* L., *F. pratensis* Huds., *F. regeliana* Pavlov (*F. orientalis* Kern.) /відкриті ділянки, в багатьох місцях; у гербарії КВНА є збір: діл. «Крим», ймовірно, місцевого походження, 14.06.1961, Соколовський/, *F. rubra* L. /діл. «Бір», можливо, завезено/, *F. valesiaca* Gaudin /біля діл. «Бір» — відкрита піщана ділянка/, *Glyceria notata* Chevall. /балка Омелютинка — в нижній частині, в руслі струмка/, *Koeleria cristata* (L.) Pers., *Lolium perenne* L., *Melica transsilvanica* Schur, *Milium effusum* L., *Phleum pratense* L., *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud., *Poa angustifolia* L., *P. annua* L., *P. compressa* L., *P. nemoralis* L., *P. pratensis* L., *P. trivialis* L.

Nota. *Stipa capillata* L., ймовірно, зниклий вид флори /у [5] вид наведено: «бл. Видубецького

монастиря» — на схилах. Ця вказівка на перший погляд стосується наддніпрянських схилів навколо Видубецького монастиря на сучасній території НБС, але не виключено, що йдеться про Лису гору (за 2 км південніше від Видубецького монастиря), де досі зростає ковила/.

TYPHACEAE: *Typha angustifolia* L., *T. latifolia* L.

ROSOPSIDA

ACERACEAE: *Acer campestre* L., *A. platanoides* L., *A. tataricum* L.

ADOXACEAE: *Adoxa moschatellina* L. /вологі лісові ділянки, в декількох місцях/.

APIACEAE: *Aegopodium podagraria* L., *Aethusa cynapium* L. /біля Видубецького монастиря, 09.07.1918 [14]; нині вид розсіяно трапляється в лісових угрупованнях на діл. «Грабова діброва», «Вільшняк» і «Карпати»/, *Anthriscus sylvestris* (L.) Hoffm., *Chaerophyllum bulbosum* L. /лісові ділянки, часто/, *Ch. temulum* L., *Daucus carota* L., *Eryngium campestre* L. /відкриті ділянки, зрідка/, *E. planum* L. /спорадично на відкритих ділянках/, *Falcaria vulgaris* Bernh., *Heracleum sibiricum* L., *Pastinaca sativa* L. subsp. *sylvestris* (Mill.) Rouy & E.G.Camus, *Peucedanum alsaticum* L. /для південного Звіринця наводять декілька авторів [14, 18 (1955, т. 7)]; нині часто трапляється на верхівках наддніпрянських схилів/, *Pimpinella saxifraga* L., *Sanicula europaea* L. /діл. «Кавказ» — у буковому виділі, 2010, Є.В. Козир (КВНА), ймовірно, місцевого походження/, *Seseli annuum* L., *S. libanotis* (L.) W.D.J.Koch /спорадично на відкритих ділянках/, *Torilis japonica* (Houtt.) DC.

APOCYNACEAE: *Vincetoxicum hirundinaria* Medik.

ASTERACEAE: *Achillea collina* J.Becker ex Rchb., *A. inundata* Kondr., *A. millefolium* L., *A. pannonica* Scheele, *A. setacea* Waldst. & Kit., *Anthemis subtinctoria* Dobroc. /біля «Красного Двору» — на лесовому обриві, 12.06.2018, В.І. Мельник, О.О. Рак/, *Arctium lappa* L., *A. minus* (Hill) Bernh., *A. tomentosum* Mill. /подекуди трапляються особини гібридного походження, що можуть бути записані як *A. × ambiguum* (Celak.) Nyman, але ми цей біноміал не включаємо до переліку як

явний гібрид/, *Artemisia austriaca* Jacq., *A. campestris* L. (incl *A. dniproica* Klokov), *A. marschalliana* Spreng., *A. vulgaris* L., *Carduus crispus* L., *Centaurea jacea* L., *C. pseudomaculosa* Dobrocz. s. str. /відкриті піщанисті ділянки; частина особин має ознаки, перехідні до *C. borysthena* Grunere s. str./, *C. scabiosa* L., *Chondrilla juncea* L., *Cichorium intybus* L., *Cirsium arvense* (L.) Scop., *C. vulgare* (Savi) Ten., *Crepis tectorum* L., *Echinops sphaerocephalus* L., *Eupatorium cannabinum* L. /балка Омелютинка; підніжжя наддніпрянських схилів/, *Helichrysum arenarium* (L.) Moench /біля корпусу № 6; Караваївка/, *Hieracium umbellatum* L., *Hypochaeris radicata* L., *Inula britannica* L., *I. helenium* L. /Караваївка; діл. «Кавказ» і «Бір»/, *Lapsana communis* L., *Leontodon autumnalis* L., *Leucanthemum vulgare* Lam. /діл. «Крим», дендрарій/, *Mycelis muralis* (L.) Dumort., *Picris hieracioides* L., *Pilosella cymosa* (L.) F.Schultz & Sch.Bip., *P. officinarum* F.Schultz & Sch.Bip., *P. × prussica* (Naeg. & Peter) Sojak /між дендрарієм (діл. «Розоцвіті») і Грабовою дібровою — на узбіччі дороги, малочисельна група/, *Senecio jacobaea* L., *S. vernalis* Waldst. & Kit., *Solidago virgaurea* L., *Sonchus arvensis* L. subsp. *uliginosus* Nyman, *Tanacetum vulgare* L., *Taraxacum officinale* L., *T. serotinum* (Waldst. & Kit.) Poit. /верхівки наддніпрянських схилів/, *Tragopogon dubius* Scop. subsp. *major* (Jacq.) Vollm., *T. ucrainicus* Artemcz. /відкриті ділянки, часто/, *Tussilago farfara* L.

Nota. *Cirsium decussatum* Janka (*C. eriophorum* Scop.) — ймовірно, зниклий вид флори /біля Видубицького монастиря — на кріпосних валах [9 (1890, ч. 4)] /, *Scorzonera humilis* L. — ймовірно, зниклий вид флори /указано для території НБС, за Карнаух [18 (1965, т. 12)]/.

BALSAMINACEAE: *Nota.* *Impatiens noli-tangere* L. / біля Видубицького монастиря [9 (1887, ч. 2)]; нині вид потребує підтвердження/.

BERBERIDACEAE: *Berberis vulgaris* L. /верхівки наддніпрянських схилів, поодинокі/.

BETULACEAE: *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn. /нижня частина наддніпрянських схилів/, *Carpinus betulus* L., *Corylus avellana* L., *Betula pendula* Roth /у насадженнях по всій території НБС; спорадично трапляються дикорослі особини/.

BORAGINACEAE: *Asperugo procumbens* L., *Cerintho minor* L. / Звіринець — біля ст. «Видубичі», по дніпровському схилу, 20.07.1916; 22.06.1917 [15]; Звіринець [18 (1957, т. 8)]/, *Echium vulgare* L., *Myosotis laxa* Lehm. /балка Омелютинка/, *M. sparsiflora* J.C.Mikan ex Pohl, *Pulmonaria obscura* Dumort., *Symphytum officinale* L. /між наддніпрянськими схилами і шосе/.

Nota. *Pulmonaria angustifolia* L. /Звіринець [18 (1957, т. 8)]; нині вид потребує підтвердження/.

BRASSICACEAE: *Alliaria petiolata* (M.Bieb.) Cavara & Grande, *Alyssum calycinum* L. /рудеральні ділянки, зрідка/, *Barbarea vulgaris* R.Br. subsp. *arcuata* (Opiz ex J.Presl & C.Presl) Hayek /центральна частина, спорадично; вздовж Наддніпрянського шосе/, *Berteroa incana* (L.) DC., *Cardamine parviflora* L., *Dentaria bulbifera* L., *Draba nemorosa* L. /навколо корпусу № 6/, *Erophila verna* (L.) Besser, *Hesperis matronalis* L. /спорадично на лісових і рудеральних ділянках/, *Rorippa austriaca* (Crantz) Besser, *R. palustris* (L.) Besser, *R. sylvestris* (L.) Besser, *Turritis glabra* L. /діл. «Карпати» — галявина на верхівці наддніпрянського схилу, 1 особина, 2014/.

CAMPANULACEAE: *Campanula bononiensis* L., *C. patula* L. /діл. «Карпати»/, *C. persicifolia* L. /розсіяно на лісових ділянках; у коніферетумі — на схилі над Видубицьким монастирем, на одній із галявин формує великий монодомінантний аспект/, *C. rapunculoides* L.

Nota. *C. trachelium* L. / біля Видубицького монастиря [9 (1891, ч. 5)]; нині вид потребує підтвердження/.

CANNABACEAE: *Humulus lupulus* L.

CARYOPHYLLACEAE: *Alsine media* L., *Arenaria viscida* Hall. f. ex Lois., *Cerastium holosteoides* Fr., *C. semidecandrum* L., *Coccyganthe flos-cuculi* (L.) Fourg. /уздовж шосе/, *Cucubalus baccifer* L., *Holosteum umbellatum* L., *Melandrium album* (Mill.) Garcke, *Moehringia trinervia* (L.) Clairv. /діл. «Карпати» — нижня частина схилу, рідко/, *Myosoton aquaticum* (L.) Moench, *Oberna behen* (L.) Ikonn., *Sagina procumbens* L. /біля адміністративного корпусу, в тріщинах асфальту/, *Saponaria officinalis* L., *Silene dichotoma* Ehrh., *Stellaria graminea* L., *S. holostea* L.

CELASTRACEAE: *Euonymus europaeus* L., *E. verrucosus* Scop.

CHENOPODIACEAE: *Atriplex micrantha* Ledeb., *A. oblongifolia* Waldst. & Kit., *A. patens* (Litv.) Pjin, *A. patula* L., *Chenopodium album* L., *Ch. glaucum* L. /діл. «Пори року», 19.09.2014, кілька особин на торфі серед азалій; ймовірно, поширений на розсаднику відділу зеленого будівництва; раніше відмічався С.Л. Мосякіним/, *Ch. strictum* Roth /по всій території, часто/, *Ch. suecicum* Murr /повсюдно; обидва останні види утворюють безліч переходів до *Ch. album*/, *Sal-sola tragus* L. /уздовж шосе; періодично заноситься на основну територію/.

CONVOLVULACEAE: *Calystegia sepium* (L.) R.Br., *Convolvulus arvensis* L.

CORNACEAE: *Cornus sanguinea* L. subsp. *sanguinea* /повсюдно; також, в НБС — у насадженнях і дичавіло поширена південна раса — subsp. *australis* (С.А.Мей.) Jáv./.

CRASSULACEAE: *Hylotelephium decumbens* (Lucé) V.V. Byalt /«Київ, ботанический сад; местного происхождения», 23.08.1967, Н.Є. Антонюк (КВНА); нині росте на діл. «Бір»/, *H. maximum* (L.) Holub /часто на верхівках наддніпрянських схилів/, *Sedum acre* L.

DIPSACACEAE: *Dipsacus pilosus* L. /діл. «Середня Азія» — у вологому пониженні біля господарського двору/, *Knautia arvensis* (L.) Coult., *Scabiosa ochroleuca* L.

EUPHORBIACEAE: *Euphorbia cyparissias* L., *E. virgata* Waldst. & Kit., *Mercurialis perennis* L.

FABACEAE: *Astragalus cicer* L., *A. glycyphyllos* L., *Chamaecytisus austriacus* (L.) Link /діл. «Степ» і поруч — на верхівці наддніпрянського схилу; оборонний вал — на схилі/, *Ch. ruthenicus* (Fisch. ex Wol.) Klask. /на багатьох ділянках і на верхівках наддніпрянських схилів/, *Lathyrus niger* (L.) Bernh. /грабова діброва, рідко/, *L. pratensis* L., *L. sylvestris* L., *L. tuberosus* L., *L. vernus* (L.) Bernh. /грабова діброва, розсіяно/, *Lotus corniculatus* L., *Medicago falcata* L. (incl. *M. procumbens* Besser), *M. lupulina* L., *Melilotus albus* Medik., *M. officinalis* (L.) Pall., *Securigera varia* (L.) Lassen, *Trifolium arvense* L., *T. alpestre* L. /діл. «Степ» і «Кавказ»; можливо, всі популяції інтродуковані/, *T. campestre* Schreb.,

T. fragiferum L. /уздовж шосе/, *T. medium* L., *T. pratense* L., *T. repens* L., *Vicia cracca* L., *V. dumetorum* L. /«Около г. Киева в Выдубецком лесу» [9 (1887, ч. 2)]; нині вид відзначено внизу діл. «Грабова діброва», на узліссі з боку шосе, південніше від Видубицького монастиря/, *V. grandiflora* Scop. (incl. *V. sordida* Waldst. & Kit.) /розсіяно вздовж доріжок на діл. «Гірський сад» і «Пряноароматні рослини»; не виключено, що на території НБС цей вид адвентивний/, *V. sativa* L., *V. sepium* L.

FAGACEAE: *Quercus robur* L.

GENTIANACEAE: *Centaurium erythraea* Rafn /на узбіччі шосе, біля Дарницького мосту; у 2015 р. оселище було знищено/.

Nota. Gentiana cruciata L. /біля Видубецького монастиря, 01.07.1899, В.В. Фін [15]; цей рідкісний вид нині, ймовірно, зник зі складу флори; крім того, не відомо, чи знаходилося його місцезростання в межах сучасної території НБС/.

GERANIACEAE: *Erodium cicutarium* (L.) L'Her., *Geranium pratense* L., *G. robertianum* L.

GROSSULARIACEAE: *Ribes nigrum* L. /балка Омелютинка; у вільхово-тополевому лісі з боку мосту імені Патона/, *R. spicatum* Robson /діл. «Вільшняк»; локально, але рясно; не виключене інтродукційне походження/.

HYPERICACEAE: *Hypericum hirsutum* L. /біля Видубицького монастиря — в лісах [13]; «На високому березі Дніпра, коло Видубецького монастиря між чагари», 09.07.1917 [14]; вид потребує підтвердження, ми його не відзначали, але він міг зберегтися у трав'яному ярусі «Грабової діброви», тому включаємо до переліку/, *H. perforatum* L.

LAMIACEAE: *Acinos arvensis* (Lam.) Dandy, *Ajuga genevensis* L., *Clinopodium vulgare* L., *Glechoma hederacea* L., *Lamium galeobdolon* (L.) L., *L. maculatum* (L.) L., *Leonurus villosus* Desf. ex D'Urv., *Lycopus europaeus* L., *Mentha arvensis* L. /на узбіччі шосе біля Дарницького мосту, у 2015 р. оселище знищено/, *M. longifolia* (L.) Huds. /балка Омелютинка/, *Origanum vulgare* L., *Prunella vulgaris* L., *Salvia nemorosa* L., *S. verticillata* L., *Scutellaria altissima* L., *Stachys palustris* L. /вологі ділянки, розсіяно/, *S. sylvatica* L.,

Teucrium chamaedrys L., *Thymus pulegioides* L. /у дендрарії — біля доріжки над Видубицьким монастирем, 1 особина/, *Phlomis pungens* Willd. /верхівки наддніпрянських схилів; як інтродуцент на діл. «Кавказ» і «Степ»/.

LYTHRACEAE: *Lythrum salicaria* L., *L. virgatum* L.

MALVACEAE: *Lavatera thuringiaca* L.

OLEACEAE: *Fraxinus excelsior* L.

ONAGRACEAE: *Chamerion angustifolium* (L.) Holub, *Epilobium hirsutum* L., *E. parviflorum* Schreb., *E. tetragonum* L.

OROBANCHACEAE: *Lathraea squamaria* L. /діл. «Грабова діброва» — нижня частина/, *Melampyrum arvense* L. /біля Видубецького монастиря — по наддніпрянському схилу, 23.08.1916 [15]; нині росте на діл. «Степи» і поруч, по краю діл. «Карпати»/, *M. nemorosum* L., *Odontites vulgaris* Moench, *Orobanche* sp. (cf. *alsatica* Kirschl.) /діл. «Карпати» — на галявині у верхній частині наддніпрянського схилу; 1 особина, ймовірно, паразитує на *Peucedanum alsaticum*; потребує таксономічного уточнення/.

PAPAVERACEAE: *Chelidonium majus* L., *Corydalis cava* (L.) Schweigg. & Korte, *C. solida* (L.) Clairv.

PLANTAGINACEAE: *Plantago arenaria* Waldst. & Kit. /уздовж шосе/, *P. lanceolata* L., *P. major* L. /біля Видубицького монастиря [9 (1888, ч. 3)]; нині — тривіальний вид/, *P. media* L., *Chaenorhinum minus* (L.) Lange, *Linaria vulgaris* Mill., *Veronica chamaedrys* L., *V. dillenii* Crantz /Видубицький монастир — на території, І. Шмальгаузен [10]; 04.2018 р. ми виявили популяцію виду на узбіччі заїзду на міст імені Патона біля північно-східної межі НБС, але на самій території — не фіксували/, *V. hederifolia* L., *V. incana* L. /верхівки наддніпрянських схилів; діл. «Степи»/, *V. officinalis* L. /діл. «Грабова діброва» — в нижній частині/, *V. prostrata* L., *V. spicata* L. subsp. *spicata*, *V. teucrium* L., *V. verna* L.

POLYGONACEAE: *Fallopia dumetorum* (L.) Holub, *Persicaria amphibia* (L.) S.F.Gray /нижче діл. «Вільшняк» — на луці біля пересихаючого джерела; 1 особина, ймовірно, випадковий занос із боку Дніпра/, *Persicaria hydropiper* (L.)

Delarbre, *P. lapathifolia* (L.) Delarbre, *P. maculosa* S.F.Gray, *Polygonum aviculare* L. s.str., *Rumex acetosella* L., *R. confertus* Willd., *R. crispus* L., *R. maritimus* L. /вологі ділянки вздовж шосе/, *R. obtusifolius* L., *R. patientia* L. subsp. *orientalis* Danser /лучні ділянки у східній частині НБС; як здичавілий у НБС поширений і типовий subsp. *patientia*/, *R. thyrsoiflorus* Fingerh.

PRIMULACEAE: *Lysimachia nummularia* L.

RANUNCULACEAE: *Anemone ranunculoides* L., *Ceratocephala testiculata* (Crantz) Besser, *Ficaria verna* Huds., *Myosurus minimus* L. /діл. «Крим» — на клумбі, 25.04.2017, О.Ф. Левон/, *Ranunculus illyricus* L. /верхівки наддніпрянських схилів; спорадично у центральній частині НБС на піщанистих ділянках/, *R. polyanthemus* L., *R. repens* L., *R. sardous* Crantz, *R. sceleratus* L., *Thalictrum minus* L.

RHAMNACEAE: *Rhamnus cathartica* L.

ROSACEAE: *Cerasus avium* (L.) Moench, *Crataegus monogyna* L. subsp. *leiomonogyna* (Klokov) Franco, *C. × kyrtostyla* Fingerh., *Geum aleppicum* Jacq. /наводимо провізорно, за вказівкою С.Л. Мосіякіна; типових особин ми не бачили, але трапляються перехідні до наступного виду/, *G. urbanum* L., *Malus sylvestris* Mill. (incl. *M. praecox* (Pall.) Borkh.), *Padus avium* Mill. /розсіяно в насадженнях і дендрогрупах (інтродуковано), подекуди формує самосів; природно — у вільхово-тополевому лісі між Видубицьким монастирем і мостом імені Патона/, *Potentilla anserina* L., *P. argentea* L., *P. neglecta* Baumg., *P. obscura* Willd. s.str., *P. reptans* L., *Prunus spinosa* L. subsp. *dasyphylla* (Schur) Domin, *Rosa canina* L., *R. corymbifera* Borkh., *R. rubiginosa* L. /спорадично на відкритих ділянках/, *R. cf. schmalhauseni* Chrshan. /наводимо провізорно; відзначено 2 екземпляри з нетиповими ознаками, які можна віднести до цього виду, — на краю діл. «Букова діброва», біля стенду (можливо, посаджено) та на схилі оборонного валу/, *Rubus caesius* L., *Fragaria viridis* Duchesne, *F. vesca* L., *Pyrus communis* L. subsp. *pyraster* (L.) Ehrh., *Sorbus aucuparia* L.

RUBIACEAE: *Galium album* Mill., *G. aparine* L., *G. mollugo* L., *G. odoratum* (L.) Scop., *G. verum* L.

SALICACEAE: *Populus alba* L. /підніжжя наддніпрянських схилів/, *P. × canescens* (Aiton) Smith /там само; декілька дорослих екземплярів ростуть у дендрарії та на діл. «Карпати»/, *P. nigra* L., *P. tremula* L., *Salix alba* L., *S. caprea* L., *S. triandra* L.

SAMBUCACEAE: *Sambucus ebulus* L. /балка Омелютинка; діл. «Вільшняк»; дендрарій/, *S. nigra* L.

SANTALACEAE: *Thesium arvense* Horv., *Viscum album* L.

SAXIFRAGACEAE: *Chrysosplenium alternifolium* L. /балка Омелютинка/.

SCROPHULARIACEAE: *Scrophularia nodosa* L. /лісові ділянки на наддніпрянських схилах/, *Verbascum lychnitis* L., *V. phlomoides* L. /часто; навколо корпусу № 6 зростає гібрид *V. lychnitis* × *V. phlomoides*/, *V. phoeniceum* L.

SOLANACEAE: *Solanum dulcamara* L. /вологі ділянки біля підніжжя наддніпрянських схилів/.

TILIACEAE: *Tilia cordata* Mill.

ULMACEAE: *Ulmus glabra* Huds., *U. laevis* Pall., *U. minor* Mill.

URTICACEAE: *Urtica dioica* L. /спорадично у найбільш вологих оселищах трапляються популяції з ознаками, перехідними до *U. galeopsifolia* Wierzb. ex Oriz, але типових особин останнього ми не бачили/.

VALERIANACEAE: *Valeriana officinalis* L. subsp. *collina* (Wallr.) Nyman /дендрарій; діл. «Кавказ»/.

VIBURNACEAE: *Viburnum lantana* L. /«по-близу Видубецького монастиря», 09.07.1917 [14]; у перші роки існування НБС у грабовій діброві збереглося близько 26 екз. гордовини природного походження, ще до 400 особин було штучно висаджено на інших ділянках та експозиціях НБС [17]. Гордовина на видубицьких схилах згадана ще декількома авторами, але тільки С.М. Семенкевич конкретизував, що це оселище — аборигенне, і навів ще більш північніший локалітет — із наддніпрянських схилів нижче Міського саду [14]/, *V. opulus* L. /балка Омелютинка і вздовж підніжжя наддніпрянських схилів, переважно у вегетативній формі; подекуди культивується/.

VIOLACEAE: *Viola canina* L., *V. hirta* L., *V. tricolor* L. subsp. *matutina* (Klokov) Valentine, *V. mirabilis* L., *V. riviniana* Rchb. /діл. «Пори року» — в насадженні азалій, ймовірно, завезено із торфом/, *V. suavis* M.Bieb., *V. odorata* L. /спорадично на різних лісових ділянках, але значно рідше ніж попередній вид; часто трапляються особини з перехідними ознаками до *V. suavis*; навколо діл. «Квіткова гірка» поширюється спонтанна гетерогенна популяція культиварів *V. aggr. odorata*/.

Отже, у спонтанній флорі НБС нараховується 385 аборигенних видів і підвидів (не рахуючи гібридів). Це становить майже 59 % від усієї спонтанної флори (650 таксонів). Серед них абсолютно переважають трав'яні, здебільшого багаторічні рослини — 337 видів, також представлені дерева — 23 види, кущі — 16, напівкущі — 1 (ліаноподібний *Solanum dulcamara*), кущики — 7, напівкущики — 1. Цінними є популяції рідкісних видів флори (*Epipactis helleborine*, *Iris aphylla*, *Ranunculus illiricus* та ін.).

До загальної нумерації не включено аборигенні види, наведені до чи в перші десятиліття існування НБС, а нині зниклі, або ті, які потребують підтвердження: *Campanula trachelium*, *Cirsium decussatum*, *Equisetum telmateia*, *Gentiana cruciata*, *Impatiens noli-tangere*, *Pulmonaria angustifolia*, *Scorzonera humilis*. Частина із них є рідкісними, тому в майбутньому доцільно їх репатріювати. Види *Pinus sylvestris* і *Stipa capillata*, ймовірно, входили до складу дослідженої флори, але на нині це достовірно не відомо. Флористичною особливістю території НБС як природної екосистеми є перебування тут кількох видів на північній межі поширення або близько до такої (*Viburnum lantana*, *Gagea paczoskii*, *Holosteum umbellatum*, *Ranunculus illyricus* тощо).

Отже, аборигенна фракція спонтанної флори НБС відзначається значним багатством, яке можна пояснити великою репрезентативністю різноманітних екоотопів на території НБС (разом із корінними та умовно корінними), а також його розташуванням у флористично багатому районі, на межі Полісся і Лісостепу та на узбережжі Дніпра. Певну роль у

збагаченні аборигенної фракції флори відіграє інтродукційна робота. Для порівняння, на поруч (за 2 км південніше) розташованому пагорбі Лиса гора, який також є елементом наддніпрянської гряди, на площі 160 га було зафіксовано 397 видів флори (разом з адвентивними) [20]. У наступних повідомленнях буде проведено порівняння спонтанної флори НБС із такими іншими інтродукційними центрами Східної Європи.

Таким чином, спонтанна флора НБС, зокрема її аборигенна фракція, відзначаються великим флористичним багатством, що підкреслює значення цієї території у складі зеленої зони м. Києва. На прикладі НБС видно, що багатству і стабільності аборигенних фракцій спонтанних флор сприяє ландшафтна неоднорідність території інтродукційного центру, їх порівняно велика площа, наявність різноманітних екоотопів разом із корінними, а також розташування цих територій у флористично багатих районах.

У майбутньому триватиме моніторинг таксономічного складу спонтанної флори НБС. Запланована робота з відновлення відомостей про склад флори, отриманих С.С. Харкевичем у перші десятиліття існування Ботанічного саду.

Висновки

Узагальнено відомості про видовий склад аборигенної фракції спонтанної флори Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України. Вона представлена 385 видами і підвидами, що становить близько 59 % від усієї дослідженої флори. Не менше 7 аборигенних видів слід вважати зниклими з території Ботанічного саду, зокрема декілька рідкісних видів флори. Перспективною є репатріація втрачених популяцій таких видів.

Досліджена аборигенна фракція флори характеризується великим видовим багатством, яке пояснюється різноманітністю екоотопів на території Ботанічного саду разом із корінними та умовно корінними і його розташуванням у флористично багатому районі на межі Полісся і Лісостепу.

Природоохоронна роль НБС надзвичайно важлива, оскільки на його території об'єктом охорони є не лише колекційна флора, а й природні угруповання та аборигенна флора Правобережного Лісостепу.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Вікові дерева Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України / В.Ф. Пилипчук, Р.В. Бойко, О.В. Ключенко та ін. // Збереження різноманіття рослинного світу у ботсадах та дендропарках: традиції, сучасність, перспективи: Матеріали конф. до 230-річчя дендропарку «Олександрія» НАН України. — Біла Церква: Білоцерківдрук, 2018. — С. 301—305.
2. Гавриленко Н.О. Спонтанна флора дендрологічного парку «Асканія-Нова» / Н.О. Гавриленко, І.І. Мойсієнко, В.В. Шаповал // Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова». — 2008. — Т. 10. — С. 49—73.
3. Гриценко В.В. Рослинний покрив ботаніко-географічної ділянки «Степи України» у НБС ім. М.М. Гришка НАН України / В.В. Гриценко // Інтродукція рослин. — 2004. — № 3. — С. 49—58.
4. Зеров Д.К. Хвощ великий (*Equisetum majus* Gars.) і хвощ строкатий (*E. variegatum* Schlecht.) в околицях Києва / Д.К. Зеров // Укр. ботан. журн. — 1963. — Т. 20, № 6. — С. 74—80.
5. Клеопов Ю.Д. Залишки степової рослинності на Київській височині / Ю.Д. Клеопов // Журн. біоботанічного циклу ВУАН. — 1933. — № 5—6. — С. 153—156.
6. Клеопов Ю.Д. Ботаніко-географічні етюди. 1. Про нові знахідки *Evonymus nana* М.В. і *Coronilla elegans* Рапс. в УРСР / Ю.Д. Клеопов // Журн. Інституту ботаніки АН УРСР. — 1938. — № 17 (25). — С. 137—165.
7. Конечная Г.Ю. Дикорастущие травянистые растения парка Ботанического института им. В.Л. Комарова РАН / Г.Ю. Конечная, М.Е. Игнатъева // Ботан. журн. — 1996. — Т. 81, № 3. — С. 96—105.
8. Мельник В.И. Редкие виды флоры равнинных лесов Украины / В.И. Мельник. — К.: Фитосоциос-центр, 2000. — 212 с.
9. Монтрезор В. Обзорение растений, входящих в состав флоры губерний Киевского учебного округа, Киевской, Волынской, Подольской, Черниговской и Полтавской / В. Монтрезор // Записки Киевского общества естествоиспытателей. — 1886. — Т. 8, вып. 1; 1887. — Т. 8, вып. 2; 1888. — Т. 9, вып. 1—2; 1890. — Т. 10, вып. 3; 1891. — Т. 10, вып. 4.
10. Монтрезор В. Список растений, собранных в Киевском учебном округе в последний 25-летний период времени, т. е. со времени издания «Обозрения

- семенных и высших споровых растений» Проф. Роговича в 1869 г. до 1895 г. / В. Монтрезор // Записки Киевского общества естествоиспытателей. — 1898. — Т. 15, вып. 2. — С. 675—707.
11. *Мосякін С.Л.* Прагматична філогенетична класифікація спорових судинних рослин флори України / С.Л. Мосякін, О.В. Тищенко // Укр. ботан. журн. — 2010. — Т. 67, № 6. — С. 802—817.
 12. *Протопопова В.В.* Синантропная флора Украины и пути ее развития / В.В. Протопопова. — К.: Наук. думка, 1991. — 204 с.
 13. *Растения* / А. Рогович (авторство не зазначене) // Статистическое описание Киевской губернии / изд. И. Фундуклей; СПб: Тип. Министерства внутренних дел, 1852. — Ч. 1. — С. 88—121.
 14. *Семенкевич Ю.М.* Де-які доповнення до флори околиць Києва / Ю.М. Семенкевич // Вісн. Київ. Ботан. саду. — 1925. — Вип. 3. — С. 35—46.
 15. *Семенкевич Ю.М.* Де-які доповнення до флори околиць Києва. (Продовження) / Ю.М. Семенкевич // Вісн. Київ. Ботан. саду. — 1926. — Вип. 4. — С. 45—57.
 16. *Спонтанна флора* Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України / А.А. Куземко, Т.М. Сидорук, І.П. Діденко та ін. // Автохтонні та інтродуковані рослини. — 2011. — Вип. 7. — С. 25—36.
 17. *Стоянов Г.А.* Гордовина (*Viburnum lantana* L.) на Вудубицьких схлонах Дніпра / Г.А. Стоянов // Тр. ботан. сада. Акліматизація рослин. — К., 1953. — Т. 2. — С. 159—161.
 18. *Флора УРСР: у 12 т. / за ред. М.І. Котова, М.В. Клокова, О.Д. Віслюїної та ін.* — К.: АН УРСР. — 1936—1965.
 19. *Харкевич С.С.* Гербарий Центрального республиканского ботанического сада Академии Наук Украинской ССР в Киеве / С.С. Харкевич // Ботан. журн. — 1973. — Т. 58, № 11. — С. 1680—1682.
 20. *Чопик В.И.* Эталон дикорастущей флоры урбанизированных территорий — урочище «Лысяя гора» в г. Киеве / В.И. Чопик, А.Н. Краснова, А.И. Кузьмичев // Ботан. журн. — 1986. — Т. 71, № 8. — С. 1136—1141.
 21. *Чувикина Н.* Ботанический сад на Зверинце / Н. Чувикина. — К.: Сидоренко В.Б., 2016. — 112 с.
 22. *Шиндер О.І.* Рідкісні види у спонтанній флорі Національного ботанічного саду НАН України / О.І. Шиндер // Генофонд колекцій ботанічних садів і дендропарків — запорука сталих фітоценозів в умовах кліматичних змін: 36. статей конф. — Одеса: ОНУ, 2017. — С. 123—126.
 23. *The Plant List.* — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.theplantlist.org/>

Рекомендував О.Р. Баранський
Надійшла 14.11.2018

REFERENCES

1. *Pylypchuk, V.F., Boyko, R.V., Klyuyenko, O.V., Lodok, V.S. and Shumyk, M.I.* (2018), Vikovi dereva Natsionalnoho botanichnoho sadu imeni M.M. Hryshka NAN Ukrainy [Age-old trees in M.M. Gryshko National Botanical Garden of the NAS of Ukraine]: Zberezheniya riznomanityta roslynnoho svitu u botsadakh ta dendroparkakh: tradytsii, suchasnist, perspektyvy [Preservation of the diversity of flora in the botosads and arboretums: traditions, the present, prospects, conference materials]. Bila Tserkva: Bilotserkivdruk, pp. 301—305.
2. *Havrylenko, N.O., Moysiienko, I.I. and Shapoval, V.V.* (2008), Spontanna flora dendrolohichnoho parku "Askaniya-Nova" [Spontaneous flora of the Arboretum Askaniya-Nova]. News Biosfere Reserve "Askania-Nova", vol. 10, pp. 49—73.
3. *Hrytsenko, V.V.* (2004), Roslynniy pokryv botaniko-heohrafichnoi dilyanky «Stepy Ukrainy» u NBS im. M.M. Hryshka NAN Ukrainy [Plant cover of the botanical and geographic area «Steps of Ukraine» in the M.M. Gryshko NBG of the NAS of Ukraine]. Introduktsiya roslyn [Plant Introduction], N 3, pp. 49—58.
4. *Zerov, D.K.* (1963), Khvoshch velykyi (*Equisetum majus* Gars.) i khvoshch strokatyi (*E. variegatum* Schleich.) v okolotyakh Kyieva [*Equisetum majus* Gars. and *E. variegatum* Schleich. in the vicinity of Kiev]. Ukr. Botan. J., vol. 20, N 6, pp. 74—80.
5. *Kleopov, Yu.D.* (1933), Zalyshky stepovoi roslynnosti na Kyivskiy vysochyni [The remains of steppe vegetation on the Kyiv Upland]. J. of the bio-botanical cycle of Ukrainian AS, N 5—6, pp. 153—156.
6. *Kleopov, Yu.D.* (1938), Botaniko-heohrafichni etyudy. 1. Pro novi znakhidky *Evonymus nana* M.B. i *Coronilla elegans* Panc. v URSS [Botanical and geographic sketches. 1. About the new finds *Evonymus nana* M.B. and *Coronilla elegans* Panc. in the Ukrainian SSR]. J. Institute of Botany, Academy of Sciences of the USSR, N 17 (25), pp. 137—165.
7. *Konechnaya, G.Yu. and Ignateva, M.E.* (1996), Dikorastushchie travyanistyte rasteniya parka Botanicheskogo instituta im. V.L. Komarova RAN [Spontaneous herbaceous plants in the park of the Komarov Botanical Institute]. Botan. J., vol. 81, N 3, pp. 96—105.
8. *Melnik, V.I.* (2000), Redkie vidy flory ravninnykh lesov Ukrainy [Rare species of flora of plain forests of Ukraine]. Kyiv: Fitosotsiotsentr, 212 p.
9. *Montrezor, V.* (1886—1891), Obozrenie rasteniy, vkhodnyashchikh v sostav flory guberniy Kievskogo uchebnogo okruga, Kievskoy, Volynskoy, Podolskoy, Chernigovskoy i Poltavskoy [Survey of plants that are part of the flora of the provinces of the Kyiv School District: Kyiv, Volyn, Podolian, Chernihiv and Poltava]. Zapiski Kievskogo obshchestva estestvoispytateley [Notes of the Kyiv Society of Naturalists], vol. 8—10.

10. *Montrezor, V.* (1898), Spisok rasteniy, sobrannykh v Kievskom uchebnom okruze v posledniy 25-letniy period vremeni, t. e. so vremen izdaniya "Obozreniya semennykh i vysshikh sporovykh rasteniy" Prof. Rogovicha v 1869 g. do 1895 g. [The list of plants collected in the Kiev School District in the last 25-year period of time]. Zapiski Kievskogo obshchestva estestvoispytateley [Notes of the Kyiv Society of Naturalists], vol. 15, vyp. 2, pp. 675—707.
11. *Mosjakin, S. and Tyshhenko, O.* (2010), Pragmatychna filogenetychna klasyfikacija sporovykh sudynnykh roslyn flory Ukrainy [A pragmatic phylogenetic classification of vascular cryptogamic plants of the flora of Ukraine]. Ukr. Botan. J., vol. 67, N 6, pp. 802—817.
12. *Protopopova, V.V.* (1991), Sinantropnaya flora Ukrainy i puti ee razvitiya [Synanthropic flora of Ukraine and its development paths]. Kyiv: Naukova dumka, 204 p.
13. *Rogovich, A.* (the author is not specified) (1852), Rasteniya [Plants]. In: Statisticheskoe opisanie Kievskoy gubernii [Statistical description of the Kyiv province], ed. by I. Fundukley, SPb, vol. 1, pp. 88—121.
14. *Semenkevych, Yu.M.* (1925), De-yaki dopovnennya do flory okolyts Kyiva [Some additions to the flora of the outskirts of Kyiv]. Visnyk Kyivskoho Botanichnoho sadu [Bulletin of the Kyiv Botanical Garden], vol. 3, pp. 35—46.
15. *Semenkevych, Yu.M.* (1926), De-yaki dopovnennya do flory okolyts Kyiva (Prodovzhennya) [Some additions to the flora of the outskirts of Kyiv (Continuation)]. Visnyk Kyivskoho Botanichnoho sadu [Bulletin of the Kyiv Botanical Garden], vol. 4, pp. 45—57.
16. *Kuzemko, A., Sydoruk, T., Didenko, I., Shvec, T. and Bojko, I.* (2011), Spontanna flora Nacionalnogo dendrologichnogo parku "Sofiyivka" NAN Ukrainy [Spontaneous flora of the National Dendrological Park Sofiyivka of the NAS of Ukraine]. Avtohtonni ta introdukovani roslyny [Autochthonous and introduced plants]. Uman, vol. 7, pp. 25—36.
17. *Stoyanov, G.A.* (1953), Gordovina (*Viburnum lantana* L.) na Vydubitskikh sklonakh Dnepra [*Viburnum lantana* L. on the Vydubichy slopes of the Dnieper]. Trydy botanicheskogo sadu. Akklimatizatsiya rasteniy [Works of the botanical garden. Plant acclimatization]. Kyiv, vol. 2, pp. 159—161.
18. *Flora URSS* (1936—1965), vols. 1—12. Ed. by M.I. Kotoy, M.V. Klokov, O.D. Visyulina et al. Kyiv: AS URSS.
19. *Kharkevich, S.S.* (1973), Gerbariy Tsentralnogo respublikanskogo botanicheskogo sadu Akademii Nauk Ukrain-skoy SSR v Kieve [The Herbarium of the Central Republican Botanical Garden of the AS of the USSR in Kyiv]. Botan. J., vol. 58, N 11, pp. 1680—1682.
20. *Chopik, V.I., Krasnova, A.N. and Kuzmichev, A.I.* (1986), Etalon dikorastushchey flory urbanizirovannykh territoriy — urochishche "Lysaya gora" v g. Kieve [The standard of spontaneous flora of urbanized territories — "Lysaya Gora" wood in Kyiv]. Botan. J., vol. 71, N 8, pp. 1136—1141.
21. *Chuvikina, N.* (2016), Botanicheskiy sad na Zverintse [Botanical Garden at the Zvirynec]. Kyiv, 112 p.
22. *Shynder, O.* (2017), Ridkisi vydy u spontannij flori Nacionalnogo botanichnogo sadu NAN Ukrainy [Rare species in spontaneous flora of National Botanical Garden of the NAS of Ukraine]. Genofond kolekcij botanichnih sadiv i dendroparkiv — zaporuka stalih fitocenoziv v umovah klimatichnih zmin [The gene pool of botanical gardens and arboretums collections is a pledge of stable phytocoenoses in conditions of climate change]. Odesa, pp. 123—126.
23. *The Plant List* [Electronic resource]. Mode access: <http://www.theplantlist.org/>

Recommended by O. Baransky
Received 14.11.2018

О.И. Шиндер

Национальный ботанический сад
имени Н.Н. Гришко НАН Украины,
Украина, г. Киев

СПОНТАННАЯ ФЛОРА НАЦИОНАЛЬНОГО БОТАНИЧЕСКОГО САДА ИМЕНИ Н.Н. ГРИШКО НАН УКРАИНЫ (г. КИЕВ). СООБЩЕНИЕ 1. АБОРИГЕННЫЕ ВИДЫ

Цель — изучить видовой состав и структуру спонтанной флоры Национального ботанического сада имени Н.Н. Гришко НАН Украины (г. Киев).

Материал и методы. Объект исследования — таксономический состав спонтанного растительного покрова Национального ботанического сада имени Н.Н. Гришко НАН Украины. Исследование проведено в 2010—2018 гг. на территории Ботанического сада имени Н.Н. Гришко.

Результаты. Конспект аборигенной фракции спонтанной флоры Национального ботанического сада имени Н.Н. Гришко НАН Украины включает 385 таксонов, что составляет около 59 % от всей спонтанной флоры. Еще не менее 7 видов, в частности редкие, следует считать исчезнувшими из состава флоры Ботанического сада. Ценными являются существующие аборигенные популяции нескольких редких видов флоры.

Выводы. Аборигенная фракция спонтанной флоры Ботанического сада характеризуется большим видовым богатством, что объясняется разнообразием экотопов на его территории и расположением во флористически богатом районе. Природоохранная роль Национального ботанического сада имени Н.Н. Гришко НАН Украины чрезвычайно важна, поскольку на его территории объектом охраны является аборигенная флора Правобережной Лесостепи. Перспективной является репатриация утерянных популяций нескольких редких аборигенных видов.

Ключевые слова: Национальный ботанический сад, спонтанная флора, аборигенная фракция флоры, Киев, биоразнообразие.

O. Shynder

M.M. Gryshko National Botanical Garden,
National Academy of Sciences of Ukraine,
Ukraine, Kyiv

SPONTANEOUS FLORA OF M.M. GRYSHKO
NATIONAL BOTANICAL GARDEN OF THE NAS
OF UKRAINE (KYIV). VI. INDIGENOUS SPECIES

Objective — to study the species composition and structure of spontaneous flora in M.M. Gryshko National Botanical Garden of the NAS of Ukraine (Kyiv).

Material and methods. The study was conducted in 2010—2018 on the territory of M.M. Gryshko National Botanical Garden of the NAS of Ukraine.

Results. A summary of the indigenous fraction of the spontaneous flora of the M.M. Gryshko National Botanic Garden consisting of 385 taxa, is about 59 % of the total studied flora. 7 species, including rare ones, should be

considered to have disappeared from the natural flora of the Botanical garden. Populations of several rare local flora species exist today and their conservation are important.

Conclusions. The indigenous fraction of the spontaneous flora of Botanical garden includes relatively many species. The great landscape diversity of the Botanical garden with natural eco-tops for such a state of flora is important, as well as the general species richness of the surrounding ecosystems in the region. The nature protection role of the M.M. Gryshko National Botanic Garden is extremely important, as indigenous flora of the Right-Bank of Forest-Steppe is preserved on its territory. In the future repatriation of the lost populations of several disappeared rare indigenous species will be promising here.

Key words: National Botanical Garden, spontaneous flora, indigenous fraction of the flora, Kyiv, biodiversity.